

Ungas mötesplatser och fria tid – En redogörelse av projektet KiD, Kunskapsutveckling i dialog om ungas mötesplatser, åren 2008-2013

Vad vet vi egentligen om våra ungdomars fria tid – vår framtid? Vi har sett att det under de senaste 10-15 åren har vuxit fram *en stor mångfald av mötesplatser för ungdomar*. I den öppna fritidsverksamheten möts och sysselsätter sig ungdomar i allehanda åldrar. Ungdomarna har också olika intressen och förmågor. De har olika personliga, kulturella och sociala förutsättningar. Och väldigt varierande behov. Idag har vi varken särskilt stor inblick i eller tillräckligt utvecklade kunskaper om dessa mötesplatser. Vi behöver ställa oss frågan om vad slags mötesplatser vi behöver utveckla för dagens och framtidens ungdomar. För samtidigt vet vi att mötesplatser är av *avgörande* betydelse för ungdomar. För ungdomars känsla av meningsfullhet; för deras personliga och sociala utveckling; för deras självkänsla och identitet; för deras fysiska och psykiska välbefinnande.

Kunskapsutveckling i dialog (KiD) är ett nationellt partnerskap som arbetar för kunskapsutveckling kring mötesplatser för unga. I KiD ingår Fritidsforum, Fritidsledarskolorna i Sverige och forskare vid Sveriges Kommuner och Landsting, FoU i Väst/Göteborg, Luleå Tekniska Universitet och Malmö Högskola. I centrum för KiDs gemensamma arbete står pedagogisk metod- och kompetensutveckling och policy- och kvalitetsarbete. Centralt är också arbetet med att göra synligt ungas behov och perspektiv. Samt att stödja ungas demokratiska delaktighet i ett samtida och framtida samhälle.

Samarbetet i KiD växte fram och etablerades under åren 2008-2012. Detta gjordes med stöd från *Ungdomsstyrelsen*. KiD föddes i kölvattnet av Ungdomsstyrelsens satsning ”Främjande och Förebyggande”, om unga och riskmiljöer, ohälsa och social exkludering. Satsningen initierades av regeringen och pågick mellan åren 2006 och 2008. När satsningen avslutades ansåg de medverkande nationella aktörerna att den del som handlade om ungas mötesplatser borde få en fortsättning. Ett samarbete utvecklades därför i form av KiD. Uppdraget från Ungdomsstyrelsen gavs till Fritidsforum som i sin tur kontaktade Fritidsledarskolorna i Sverige. Med hjälp av projektpengarna kunde dessa parter dela på arbetet som projektledare, varvid kontakter med övriga aktörer kunde utvecklas. Så småningom formades samordningsgruppen. Representanter i gruppen blev Bibbi Björk Eriksson från Fritidsledarskolorna, Lisa Ingestad från Fritidsforum, Calle Nathansson från Sveriges Kommuner och Landsting, Gerhard Holmgren från Ungdomsstyrelsen, Lars Lagergren och Lisbeth Lindström från de fritidsvetenskapliga programmen på Malmö Högskola och Luleå Tekniska Universitet och Torbjörn Forkby från FoU i Väst/Göteborgsregionen. Samordningsgruppen träffades regelbundet, 4-6 gånger per år. En grundläggande angelägenhet var att åstadkomma en vidgad och fördjupad kunskapsökning av det alltför obeforskade fritidsfältet i allmänhet och ungdomars mötesplatser i synnerhet.

Parterna i KiD var redan från starten överens om vikten och nyttan av en uppdaterad och samhälleligt spridd forskning - en *kunskapsutveckling* - om de nya villkoren för ungdomars mötesplatser. En utvecklad kunskap ansågs inte minst vara en avgörande förutsättning för att fritidsområdets status i det offentliga samtalet och i den kommunala planeringen skulle kunna stärkas. Detta i en tid då fritidsgårdar och andra fritidsverksamheter återigen, som under 1990-

talet, på många håll i Sverige hade börjat läggas ner som en del i kommunernas besparingar och strävan efter ekonomisk effektivitet. Vi lever idag i efterföljden av samhällets omvandling från ett modernt industrisamhälle till ett, kalla det, sen- eller postmodernt kunskapssamhälle. Detta är ett samhälle som kännetecknas av en betydligt högre grad av heterogenitet av livsstilar och kulturer än bara för några årtionden sedan. I omvandlingen har även den så kallade *fritidsbranschen* kommit att växa fram, med fritidskonsulter och företag specialiserade på allehanda fritidsprodukter och -tjänster. Fritiden har genomgått en påfallande *kommersialisering*. Med nya aktörer, typer av verksamheter och sysselsättningar följer också fler och nya juridiska former - eller borde göra det. Vilket aktualiserar frågor som: Vilka aktörer är det (egentligen) som tar besluten om våra ungdomars fria tid? Hos vem ligger ansvaret? Sådana frågor framstod som ytterst angelägna för KiD att söka svar på. Ett viktigt motiv för KiD var också att kunskapsökningen borde kunna utveckla fritidsledarnas professionella yrkesroll.

Fritidsgården är för många av oss det moderna industrisamhällets mest typiska symbol för miljön för ungdomars fritidssysselsättningar (vid sidan av idrottens miljöer, kanske man bör tillägga). Vad kännetecknar egentligen det nya kunskapssamhällets dito? Eller, kanske rättare sagt, vad *bör* en sådan - ungdomarnas mötesplats - kännetecknas av? Redan i KiDs tidigare diskussioner lyftes fritidsgården fram som en *mötesplats i skärningspunkten mellan samhällets privata och offentliga sfärer*. ”fritidsgården som aktör i samhällsbyggandet i samspel av med andra lokala aktörer för demokrati och hälsa samt i ett aktivt arbete för att motverka unga människors utanförskap”, som det exempelvis står skrivet i en av KiDs tidigare förstudier. Fritidsgården kan sålunda stå som symbol för de många olika slags mötesplatser som ungdomar idag har kommit att umgås på inom ramen för den öppna fritidsverksamheten. Och som det alltså torde vara ytterst angeläget att få inblick i och fördjupade kunskaper om - hemgårdar, ungdomshus, träffpunkter, etc.

Vid sidan av kunskapsutvecklingen var KiDs redan tidigt uttalade syfte och mål att strukturera och organisera *en långsiktig och hållbar samverkan* för den öppna fritidsverksamheten mellan brukare, aktörer och beslutsfattare. Samarbetet skulle förankras hos nationella aktörer såväl som i regionala nätverk. Dessutom skulle förbindelser med den nordiska sammanslutningen Ungdom Fritid i Norden (UFN) utvecklas.

Målets initierades med en förstudie (2008) i form av en kartläggning av fältets parter och kvalitetsnätverk. Vilken vidare mynnade ut i en hearing/konferens i Långholmen i mars 2009. En grundläggande premiss för samarbetet var att forskningsläget skulle konkretiseras i *dialog* mellan brukare, aktörer och beslutsfattare. Det vill säga att dialogen mellan så kallade teoretiker, beslutsfattare och praktiker tillsammans skulle formulera kunskapsfältets aktuella läge och i förlängningen en precisering av fältets *kunskapsbehov*. Praxisnära forskning, forskning om det informella lärandet och policyfrågor, fritidsledarnas professionalisering och möjligheter till samverkan var exempel på kunskaper som parterna efterfrågade vid tillfället. En grundtanke i KiD var sålunda att teori och praktik skulle befrukta varandra - såväl i teorin som i praktiken..

I KiDs strategi ingick en plan för hur kommunikation, kunskapsspridning, erfarenhetsutbyte, fortbildning och dialog skulle åstadkommas mellan det civila och det offentliga samhället: regionala nätverksträffar, årliga konferenser, nyhetsbrev (det första kom 2009) och samordning.

Man kom också överens om att tre förstudier skulle genomföras. Dessa skulle bidra till att rama in och konkretisera fritidsfältets kunskapsbehov ytterligare. Dessutom specificera de uppgifter som KiD skulle ha framöver. Förstudierna hänvisade till de tre centrala perspektiv (eller nyckelområden) som KiD hade identifierat ditintills: 1) Ungas behov; 2) Politiken och ungas mötesplatser; 3) Metoder och kompetens i arbetet med ungas mötesplatser. Förstudierna kom senare att genomföras med stöd från bland annat Ungdomsstyrelsen, KiD och Sveriges Kommuner och Landsting. De presenterades 2011. Samma år anställdes projektledaren Hans-Martin Hansen, socionom med mångårig erfarenhet av ungdomars fritidsverksamhet.

Ett betydelsefullt steg i KiDs etableringsprocess var *avsiktsförklaringen*. Tankegångarna hade arbetats fram sedan starten och formulerades 2010. I avsiktsförklaringen slogs det fast att partnerskapet tillsammans med fältets olika aktörer skulle identifiera ”behov av kunskapsutveckling”, ”belysa dilemman, utvecklingsbehov och möjligheter”, och formulera ”aktuella frågor för berörda parter, som t ex högskolor/universitet, statliga myndigheter, kommunal sektor”. I kommande års avsiktsförklaringar, 2011 och 2012, angavs mer detaljerat och förankrat de steg med vilka syftet skulle fullföljas.

Ett viktigt nationellt forum blev den årligt återkommande nationella konferensen *Om ungas mötesplatser* där yrkesverksamma, kommunföreträdare, forskare, utbildare, visionärer, politiker, journalister och kulturpersonligheter kunde dela erfarenheter, diskutera och argumentera. Det tredje året, 2011, exempelvis, hölls konferensen på Malmö Högskola. Temat var *Ungas väg till egen kraft*. Bland deltagarna, förutom kommun- och verksamhetsfolk, forskare och journalister, återfanns kommunalrådet (s) Katrin Stjernfeldt Jammeh i Malmö, ungdomsministern (fp) Nyamko Sabuni, artisten, samhällsdebattören och ordföranden för RGRA-Rörelsen Gatans Röst och Ansikte Behrang Miri och Nabi Salemi från Förebyggande och Fritid i Rosengård.

Förstudierna, som påbörjades 2009 och slutfördes 2011, identifierade en rad aktuella angelägenheter och problem för fritidsfältet.

1) I *Svensk ungdomspolitik i kommunal praktik - En förstudie kring förhållandet mellan övergripande kommunal policy och öppen fritidsverksamhet* av Lars Lagergren och H. Thomas R. Persson vid Malmö högskola belystes (enkäter och fallstudier) kommunernas förekommande och frånvarande ambitioner och svårigheter att definiera ungdomars fritidsverksamheter. Studien undersökte således styrning och policyfrågor. I fokus stod det, kalla det, *krackelerade* förhållandet mellan kommunernas policys och deras faktiska fritidsverkligheter. En översikt presenteras i studien i form av en typologi över kommunernas skiftande strategier med sin fritidsverksamhet. Bland annat så visade studien på frånvaron av ett gemensamt språk mellan de olika nivåerna i kommunernas organisering av fritidsverksamheterna som en inverkan till problemet med styrning och uteblivet visionsarbete. Studien, menade forskarna, skulle betraktas som ett ”underlag för vidare forskning och för utvecklingsarbete som syftar till att stärka det professionella samarbetet med och för ungdomar”.

2) *Chilla, softa och samtala - Ungas utveckling av aktivt medborgarskap i tio svenska kommuner* av Lisbeth Lindström vid Luleås tekniska universitet handlade om ungdomars upplevelser av mötesplatser inom öppen fritidsverksamhet (enkäter och intervjuer). Studien fokuserade på ungdomarnas

upplevelser av delaktighet, inflytande och ansvar som aspekter på deras möjligheter till utveckling av socialt medborgarskap, i samspel med varandra och med ledarna, inom ramen för den öppna fritidsverksamheten. Bland annat diskuterade studien att majoriteten av de undersökta ungdomarna på mötesplatserna visade sig vara pojkar (något som inte var tanken från början) - kunde detta måhända vara en fingervisning om att flickor ofta är frånvarande på fritidsgården? Om så - varför?

3) Med Torbjörn Forkbys (FoU Väst/Göteborg) studie *Kunskap om gården - Bidrag till inventering av forskning och kunskapsbehov om ungas träffpunkter* gavs dels en inblick i vad slags kunskaper och litteratur som förekommer inom fritidsledarutbildningar i Sverige idag, liksom vilka kunskapsbehov som behövs belysas för utvecklandet av fritidsledaren ”i det nya samhället” (enkäter, gruppintervjuer och litteraturgenomgång). Forkbys studie tillhandahöll vidare en genomgång av internationell forskning om mötesplatser för unga. Denna visade bland annat att litteraturen var störst i de amerikanska och anglosaxista länderna. Vidare att forskningen fördelades på följande områden (i stigande omfattning): individuell utveckling, träffpunkters förebyggande och främjande träffpunkter (flest). Forkbys rapport poängterade också vikten av en framtida så kallad *praktiknära forskning* - om ungdomars riskbeteenden, om genus- och HBTQ-frågor, och en aktualisering av fritidens didaktik.

De tre studierna genomfördes i kontinuerlig dialog med KiD-nätverket. I anslutning till respektive studie formulerades dessutom en rad andra forskningsansökningar, dessutom en gemensam till FAS 2010. Under konferensen *Kunskap för att utveckla mötesplatser för unga*, i mars 2011, fördes ett antal diskussioner om studiernas preliminära resultat. Det var diskussioner som siktade mot framtida utmaningar för KiD. I diskussionerna noterades också att studiernas gemensamma tema kunde sammanfattas i *ungdomars delaktighet*.

En av KiDs tongivande diskussioner utgjordes av bristen på kommunal styrning i fritidsverksamheter. Kan man skönja en tendens till förändring?, undrade Hans-Erik Olsson, Gerard Holmgren och Lars Lagergren i och med att det noterades att det hade börjat bli vanligare med bättre programskrivningar i vissa kommuner. Kunde detta vara en konsekvens av Ungdomsstyrelsens satsning? Bristen på sektorsövergripande planer i kommuner var en närliggande diskussionsfråga. Denna brist ansågs försvåra en verklig kommunal styrning av fritidsverksamheter; och yttermera att bristerna på organisationens olika nivåer ofta kunde hänga ihop med varandra. Lagergrens lösning var att kommunerna strategiskt och långsiktigt borde arbeta för att uppnå *en delad förståelse* och *ett gemensamt språk*. Först med en gemensam förståelse, menade han, kan det vara meningsfullt att satsa på en övergripande styrning av den öppna fritidsverksamheten: ”Och det är avgörande att innehållet ger uttryck för behov som människorna i organisationen upplever och som de har kommit överens om genom dialogen” (dokumentation, Mats Ubult).

Knutet till kommunernas bristande policyarbete var också diskussionsfrågan om att den öppna fritidsverksamheten inte längre kunde sägas vara enhetlig så som den var förr. Snarare är fritidsverksamheten splittrad på flera aktörer. Under sådana betingelser, frågade man sig, hur kan då *kvaliteten* i ungdomars fritidsverksamheter garanteras?

Med Lisbeth Lindström och hennes studie lyftes en annan angelägenhet: ”Unga vill utveckla sin egen livsvärld, de är kreativa och vill ta ansvar. Man talar om unga som entreprenöriella och säger att unga behöver kanaler för att politiker och myndigheter ska kunna föra en dialog med dem”. Lindström menade också att många ungdomar som kommer till fritidsgårdarna har sociala svårigheter och drogproblem – det finns också de som ägnar sig åt kriminell verksamhet. Sålunda krävs många speciella professionella kompetenser hos framtidens fritidsledare, menade Forkby mfl.

Betydelsen av fritidsgården för ungdomar sammanfattades i distinktionen mellan *att vara demokratisk delaktig* och *att bara vara* – som en paus från en kravfylld ungdomsvardag.

Mötesplatsen betydelse för individuell utveckling, förebyggande och främjande problematiserades också. Relevanta frågor som knöts an till dessa diskussioner var allmänna genusfrågor och hur fritidsverksamheterna kunde motverka och stödja de HBTQ-ungdomar som inte sällan lider av ohälsa, utanförskap och utsatthet. Vilket förhållandet mellan entreprenörskap och fritid är, eller kanske snarare *borde* vara, om ungdomarnas relationer till ledarna, och konkreta skillnader mellan olika typer av mötesplatser fördes också på tal.

Vem är det som egentligen arbetar på ungdomars mötesplatser? Denna fråga lyftes av Torbjörn Forkby. Liksom: Vad är det för slags *kompetens* som behövs och efterfrågas? *För vem* är fritidsgården konstruerad? Frågorna, diskuterade man, är idag inte självklara. Inte heller de metoder som används i arbetet och vilka som behövs i *det nya samhället*. Vidare betonade man att det inte gjorts någon svensk studie om verksamheterna på ungdomsgårdarna under senare år. Det flesta föreställningarna vi har bygger på de undersökningar som gjordes på 70-talet och på ”hörsägen och berättelser”. – Inte särskilt aktuell information således.

Under 2012 utvecklas KiDs arbete enligt de tidigare fastställda överenskommelserna och med hjälp av de etablerade dialogformerna – de regionala nätverken, med bland annat endagarsseminarier där fokus skulle ligga på mötet mellan forskning och praktik, och den årliga konferensen *Om ungas mötesplatser*.

Dessutom påbörjades det strategiska arbetet med ”kommunikation gentemot politik, myndigheter, forskningsfinansiärer, för att skapa bättre förutsättningar för framtida forskning och utvecklingsarbete” (Verksamhetsplan, 2012). Strategiarbetet skulle grundläggas genom en kartläggning av ungdomsarbetets intressenter, allt från myndigheter, lokala verksamheter och forskare och finansiärer nationellt såväl som internationellt. Det internationella samarbetet skulle utvecklas genom ett deltagande i *The EU-CoE Youth Partnership*. Tre så kallade *State of the art-seminarier* planerades också omkring områdena: 1) Mötesplatsens pedagogik; 2) Mötesplatsens fysiska utformning och funktioner; Ungas inflytande på mötesplatsen; och 3) Fritidspolitik och policyer. Medverkande skulle vara forskare, strateger och allehanda praktiker från fältet. Man beslutade dessutom att kommunikationen skulle underlättas med hjälp av att en hemsida utvecklades.

KiD står idag, 2013, inför fortsatt stora utmaningar. Utvecklandet av en mycket angelägen och behövd kunskap fortsätter; samverkan och dialogerna likaså. Efter de inledande organisatoriska etableringsåren 2008-2012 har partnerskapet dessutom tagit steget mot att med emfas arbeta för en skarp samhällelig påverkan och kommunikation. KiDs grundläggande fråga, varför ett projekt om kunskapsutveckling för unga och den öppna fritidsverksamheten, motiveras av en problembakgrund som formuleras som så här:

”Ett kunskapsbyggande som söker förståelse i vad som ger människor mening – vad som gör livet värt. Vad som kännetecknar en mötesplats som leder till en ökad psykisk hälsa, social inkludering och främjar jämställdhet men också makt och ansvar. Lika angeläget är att förstå vad som främjar kvalitet i verksamhet så att det blir möten som gör denna jordmån för växande, utifrån de politiska besluten. Det behöver därför utforskas hur politiska beslut och styrsystem formas och vad det blir för resultat av dem i praktiken. Och vilka underlag behöver beslutsfattare så att de kan bedöma och prioritera hur och till vad skattemedlen ska fördelas” (Ansökan för åren 2012-2013).

Vad vet vi egentligen om våra ungdomars fria tid? Vad *behöver* vi veta? Yttermera, vad *behöver vi göra*? Knivseggen som gäller våra ungdomars samtid. Vår framtid. *Deras framtid!*

Frans Oddner, Malmö i april 2013

Oddner Research

Framställningen bygger på allehanda dokument, kommunikationer och skrivelser som producerats inom ramen för KiD under åren 2008-2012.